

УДК 811.161.1

СИНТАКСИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НІМЕЦЬКИХ КОРОТКИХ ОПОВІДАНЬ**Найдьонова А. Ю.**

Стаття присвячена стилістичним особливостям жанру короткого оповідання. Звертається увага на мовні особливості німецьких коротких оповідань на синтаксичному рівні, зокрема на номінативні речення, парцеляції, риторичні питання.

Ключові слова: коротке оповідання, синтаксичні особливості, номінативне речення, парцеляція, риторичне питання.

Статья посвящена стилистическим особенностям жанра короткого рассказа. Обращается внимание на языковые особенности немецких коротких рассказов на синтаксическом уровне, а именно на номинативные предложения, парцелляции, риторические вопросы.

Ключевые слова: короткий рассказ, синтаксические особенности, номинативное предложение, парцелляция, риторический вопрос.

The article deals with the stylistic features of the genre of short stories. Special attention is paid to the syntactical features of German short stories, in particular to the nominal sentence, the parceling, the rhetorical questions.

Key words: short story, syntactical features, nominal sentence, parceling, rhetorical question.

На сучасному етапі існує велика кількість визначень та поглядів щодо короткого оповідання. Але попри його багатолітнє вивчення, досі не існує єдиного тлумачення цього поняття.

Деякі дослідники німецького короткого оповідання, наприклад, Г. Ебінг, М. Друзак та інші, вважають, що у короткого оповідання не має чіткої межі. Це дозволяє їм майже ототожнювати його з оповіданням, новелою, історією, анекдотом та нарисом.

Коротке оповідання, існуючи спочатку поряд з іншими жанрами, виходить на перший план у 60-ті роки нашого сторіччя. Саме тоді з'явилися історії, які склалися з двох, трьох речень й вимагали не більше ніж одну хвилину для читання. Письменники звернулись до окремих деталей, експериментували з мовою та словом, намагалися на найбільш малому обсязі дати як найбільше думок. Це призводило до активізації окремих мовних елементів та до неймовірної стислості розповіді.

Мову короткого оповідання характеризує тенденція до чіткого та лаконічного висловлювання. Як наслідок цього – створення звичайних та okazіональних складних слів. За їх допомогою досягається мовна економія, а також виразність, яскравість та наочність мови.

Важлива роль у досягненні лаконічності змісту, а водночас й простоти, належить розмовним елементам.

Деякі дослідники підкреслюють метафоричність мови короткого оповідання. Письменники використовують найчастіше персоніфікацію та метонімію, хоч і намагаються зображати події нейтрально. Тому в оповіданнях майже відсутні епітети, які могли б показати відношення подій.

Поряд із лексикою синтаксис є найважливішим засобом, який створює стиль художнього твору і тісно поєднаний зі змістом висловлювання.

Мовний синтаксис безпосередньо пов'язаний зі стилем. Практично усі елементи у синтаксисі несуть виражальне навантаження, усі вони характеризуються наявністю формальної виразності, виразності самої структури [1, с. 238].

Однією з синтаксичних особливостей німецьких коротких оповідань постають номінативні речення. Наприклад:

Nacht. In der Küche. Auf den kalten Fliesen. – Ніч. На кухні. На холодному кахлі. [7, с. 2]

Eine allmähliche Ausbreitung der Düsternis. Eine Abkühlung, eine Verfinsterung. – Поступове розповсюдження мороку. Збайдужіння, затьмарення [6, с. 55].

Explodierender Wasserstoffbomben. Japanische Kunstfilme. – Вибухаючі водневі бомби. Японські авторські фільми [6, с. 55].

Verletzungen? Geteilte Haut? Schmuck? – Поранення? Пошматована шкіра? Прикраса? [6, с. 55].

Стилістична цінність номінативних речень у німецьких коротких оповіданнях дуже різноманітна. Ці речення відображають ситуативні картини та справляють візуальне враження. Водночас вони є засобами концентрації, які заглиблюють читача у час і простір об'єктивного світу, де перебуває, діє та живе персонаж.

Наступним стилістичним прийомом, який зустрічається в німецьких коротких оповіданнях є парцеляція.

Парцеляція – це специфічний прийом експресивного синтаксису, для якого характерне зумисне розчленування єдиної синтаксичної структури на дві або більше інтонаційно ізольовані частини, відокремлені одна від одної паузою (на письмі – крапкою) [3, с. 158]. Розчленування цілісного висловлювання на окремі інтонаційно автономні групи пов'язане з передачею хвилеподібного характеру формування думки і створює ефект домислювання. Крапка опиняється у невластивих їй умовах і виявляє конотації експресивного плану. Парцельовані конструкції використовуються для створення різних стилістичних ефектів, відображаючи спонтанність, невимушеність розмовного мовлення. Парцельовані конструкції є досить достовірним художнім вираженням характеристик процесу породження думки, який передбачає послідовне підключення до сформульованої думки компонентів, що розвивають і розширюють її. У німецьких коротких оповіданнях парцеляція має також функцію передачі емоційно-психічного стану персонажа. Наприклад: *Alles was sie trug, war schwarz, von den Stiefeln über die engen Jeans bis zu ihrem Longsleeve. Dazu ein seltsam hohler oder auch schwermütiger Blick.* – Все, що вона носила, було чорним: від чоботів на вузькі джинси до водолазки. До того ж особливо порожній чи навіть сумний погляд. [6, с. 50]

За граматичною основою найбільш уживаними реченнями у досліджуваному нами жанрі художньої літератури є прості речення, які використовуються для констатації фактів. Наприклад:

Das Handy ist ein schleichendes Nervengift. – Мобільний телефон – це повільна отрута для нервової системи [5].

Ich verbrachte viel Zeit im Netz auf der Suche nach Informationen. – Я провів багато часу в інтернеті за пошуком інформації. [6, с. 52]

In der Schweiz gibt es die meisten Tunnel der ganzen Welt. – У Швейцарії знаходиться більшість тунелів зі всього світу [4, с. 16].

Не дивлячись на те, що для німецьких коротких оповідань використання складнопідрядних речень, наприклад:

Sie sah ihn nicht an, weil sie nicht ertragen konnte, dass er log. - Вона не дивилася на нього, тому що терпіти не могла, коли він бреше.

Nach vielen Minuten hörte sie, dass er leise und vorsichtig kaute. - Після декількох хвилин вона почула, як він тихо і обережно жує. [7, с. 3]

Використання складносурядних речень є також характерним явищем, наприклад: *Die Bäume blieben kahl, die Sträucher schwarz.* – Дерева залишалися голими, кущі чорними [6, с. 54].

Зустрічаються випадки використання особливо об'ємних та складних синтаксичних будов які, зазвичай, відображають неоднозначність, а іноді й заплутаність думок персонажів та невизначеність ситуацій, до яких вони потрапляють, наприклад:

Ein Vierundzwanzigjähriger, fett, damit das Schreckliche hinter den Kulissen, welches er sah (das war seine Fähigkeit, vielleicht seine einzige), nicht allzu nah an ihn herankomme, der es liebte, die Löcher in seinem Fleisch, da doch gerade durch sie das Ungeheuerliche hereinströmen konnte, zu verstopfen, derart, daß er Zigarren rauchte (Ormond-Brasil 10) und über seiner Brille eine zweite trug, eine Sonnenbrille,

und in den Ohren Wattebüschel: Dieser junge Mann, noch von seinen Eltern abhängig und mit nebulösen Studien auf einer Universität beschäftigt, die mit einer zweistündigen Bahnfahrt zu erreichen war, stieg eines Sonntagnachmittags in den gewohnten Zug, Abfahrt siebzehnhüfünfzig, Ankunft neunzehnhüfünfzig, um anderentags ein Seminar zu besuchen, das zu schwänzen er schon entschlossen war. - Молодий чоловік двадцяти чотирьох років, дуже повний, здавалося, намагався залишити за лаштунками все хоч почасти небезпечно, що він бачив (це була його здатність, можливо, єдина), щоб воно не могло до нього наблизитися занадто близько, він любив своєчасно заткнути всі дірки у своєму м'ясистому тілі, через які щось жахливе могло б просочитися в його життя, тому він курив сигари (Ормонд Бразиль 10) і поверх своїх окулярів носив інші, сонцезахисні, і ватні тампони у вухах: цей молодий чоловік все ще залежав від своїх батьків і був зайнятий досить туманними дослідженнями в університеті, який знаходився в двох годинах їзди залізницею [4, с. 21].

Не дивлячись на те, що такі нагромаджені синтаксичні конструкції суперечать вимогам української мови та ускладнюють сприйняття, ми зберігаємо їх при перекладі, щоб дотриматися індивідуальної своєрідності оригіналу.

Таким чином, прості речення підкреслюють ізольованість суб'єктів та дій, а складні підсилюють і визначають їх єдність. Суттєво змінюється інтонація при поєднанні простих речень у складне. Текст, що складається з простих чи коротких речень, більш експресивний. Він допомагає передати відчуття незв'язності явищ, настроїв напруженості, схвильованості, яке може бути викликане найрізноманітнішими причинами. Складні, великі речення роблять інтонацію плавною, спокійною, уповільненою, хоча вони можуть створювати і напругу, якщо обрані особливі, виразні способи об'єднання простих речень в складне, – але це значно рідше явище. Текст, побудований з простих речень, справляє враження книжності, ускладненості.

Слід також звернути увагу на стилістичні функції пунктуації, що належать до кола питань сучасної стилістики, які потребують більш детального вивчення. Відомо, що поряд із функцією розподілу речення на його складові синтаксичні частини, а тексту – на речення із наданням їхньої загальної характеристики (питання, оклик, твердження тощо), пунктуація пов'язана з іншими елементами, котрі відтворюють емоційний настрій тексту [1, с. 299].

Але характерною особливістю пунктуації є те, що автор має більшу свободу у використанні графічних засобів для створення потрібних йому ефектів у порівнянні, наприклад, з правописом. Так, емоційні паузи в усному мовленні на письмі можуть бути відтворені за допомогою коми, тире, трьох крапок тощо.

У німецьких коротких оповіданнях можна зустріти такий розділовий знак, як три крапки, що має функцію незакінченості і перерваності висловлювання і повинен передаватися при перекладі для збереження стилістичних особливостей жанру.

Цей графостилістичний засіб може з'являтися у прямій мові або у внутрішньому монолозі персонажа, але у кожному окремому випадку виконує певні стилістичні (художні) функції. Як зазначає М. П. Брандес, три крапки (у німецькій мові – Gedankenpunkte), також часто вказують на емоційні паузи; відображають різноманітні стани того, хто говорить: нерішучість, невпевненість, зніяковіння, нервозність, неспішність і т.д. [1, с. 303].

Проаналізуємо стилістичні функції трьох крапок на наступних прикладах:

Die Macht ist irgendwo da oben.... äh, Entschuldigung, aber ich muß jetzt aufhören, zu schreiben... mein Handy klingelt.. – Влада знаходиться десь там ... ну, вибачте, проте зараз я мушу перестати писати ... мій мобільний дзвонить ... [5]

У даному випадку три крапки виражають незакінченість висловлювання, що викликана хвилюванням головного героя та обривом в логічному розвитку думки, зовнішньою перешкодою, для позначення перерваного мовлення.

Zeit zum Überlegen... – Час для роздумів... [4, с. 1].

Sie wird immer weiterrasen... – Вона завжди буде нестися далі... [4, с. 18].

Ohne Hoffnung... – Без надії... [4, с. 22].

У вищезазначених прикладах три крапки використовуються для позначення пауз підчас неочікуваного переходу від однієї думки до іншої між завершеними реченнями. Знак три крапки розподіляє та розриває висловлювання, виконує низку стилістичних функцій і є одним із найважливіших стилістичних засобів, за допомогою якого автор відтворює складний внутрішній стан своїх персонажів та додає напруження до змальованих ним перипетій у житті дійових осіб.

Знак питання у німецьких коротких оповіданнях зазвичай використовується при передачі діалогічного мовлення:

Gibt es schon Neuigkeiten? – *Вже є новини?* [6, с. 58].

Haben Sie etwas gesehen? Haben Sie Informationen? – *Ви щось бачили? У Вас є інформація?* [6, с. 57].

Durstig heute? – *Спрага сьогодні?* [6, с. 58].

Bist Du mir böse? – *Ти на мене гніваєся?* [5].

Was wünschen Sie? – *Чого Ви бажаєте?* [4, с. 20].

Fürchtest du dich denn vor diesem Tier? – *Ти боїшся цієї тварини?* [4, с. 5].

Знак питання використовується також у риторичних запитаннях, що заслуговують особливої уваги.

Риторичне запитання – риторична фігура, яка полягає у використанні запитання, що містить у собі ствердну відповідь. Це питання, яке ставиться не з метою отримання відповіді, а з метою афористичного узагальнення загально-відомої або очевидної думки [2, с. 284].

Ця фігура використовується як засіб відтворення діалогу з уявним співрозмовником. Оформляється питальним реченням. Запитання адресатові не розраховане на відповідь, бо відповідь неможлива чи зайва, або вона вміщена чи смислово кондесована в самому запитанні.

Найчастіше риторичні питання у німецьких коротких оповіданнях ставляться у наступних випадках:

1. Коли відповідь очевидна, відома аудиторії, ораторові потрібно тільки актуалізувати її для сприйняття слухачами, наприклад:

Verstehen Sie jetzt, was ich meine? – *Тепер Ви розумієте, що я маю на увазі?* [5]

У даному прикладі стає зрозумілим, що оповідач вже пояснив свою точку зору і відповідь на поставлене питання очевидна.

2. Коли відповідь на запитання ніхто не знає, чи її взагалі не існує, наприклад:

Es beherrscht unser Leben. Sie glauben mir nicht? – *Він керує нашим життям. Ви мені не вірите?* [5].

У даному випадку відповіді на питання не існує, оскільки автор просто намагається привернути увагу до поставленої проблеми.

Was sollen wir tun? – *Що нам робити?* [4, с. 17].

Це питання виражає розпач та хвилювання персонажу, паніку, що виникла у надзвичайній ситуації, тому також залишається без відповіді.

Wer ist die Schöne aus dem See? – *Хто ця красуня з озера?* [6, с. 54].

Поставлене питання було заголовком газетної статті в оповіданні, і відповіді на нього дійсно ніхто не знав, адже тіло знайденої дівчини не опізнали.

Приклад риторичного запитання: *Wie könnte ich unsere Liebe vergessen!* – *Як мені було забути наше кохання!* [4, с. 7] дає нам зрозуміти, що автор не намагається отримати відповідь на це питання. У питання немає навіть знаку питання, тільки синтаксично речення побудовано як питання. Це також різновид риторичного питання, яке можна зустріти у німецьких коротких оповіданнях.

Отже, риторичне питання призначене викликати певну експресію, ілюзію розмови, діалогу, що начебто відбувається у присутності читача і за його участю.

Аналіз коротких оповідань на синтаксичному рівні показав, що цьому жанру притаманне використання номінативних речень, парцеляції, трьох крапок, запитань, риторичних запитань. Жанр короткого оповідання характеризується засобами мовної економії, стислості, яка б не завдавала шкоди змісту. Проте ми можемо також зустріти випадки використання особливо об'ємних та складних синтаксичних будов які, зазвичай, відображають неоднозначність, а іноді й

заплутаність думок персонажів та невизначеність ситуацій, до яких вони потрапляють.

Отже, синтаксис німецького короткого оповідання досить нерівномірний: від уламків речень до великих складнопідрядних сполучень. Взаємозв'язок між реченнями підтримується не стільки граматичними, скільки семантичними засобами: синтаксичні одиниці продовжують та доповнюють одна одну своїм значенням.

Література

1. Брандес М. П. Стилистика немецкого языка (для институтов и факультетов иностранных языков): Учеб. – 2-е изд., испр. и доп. / Маргарита Брандес. – М. : Высшая школа, 1990. – 320 с.
2. Кириленко К. І. Теорія і практика перекладу/ К. І. Кириленко, В. Т. Сухаревська. – Вінниця: Нова книга, 2003. – 410 с.
3. Мороховский А. Н. Стилистика английского языка / О. П. Воробьева, Лихошерст Н. И., Тимошенко З. В. – К. : Вища школа, 1984. – 248 с.
4. Dürrenmatt F. Der Hund Der Tunnel Die Panne Erzählungen / Friedrich Dürrenmatt. – Zürich: Diogenes, 1980. – 78 S.
5. Kalmer A. Mein Handy klingelt / Andrea Kalmer [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.yolanthe.de/stories/kalmer02h.htm>
6. Miller H. Schwarzer Frühling / Henry Miller. – Leipzig: Rowohlt, 2009. – 252 S.
7. Streubel C. Die klassischen Kurzgeschichten Das Brot von Wolfgang Borchert und "Saisonbeginn" von Elisabeth Langgässer / Christiane Streubel. – München: GRIN VERLAG, 2013. – 36 S.